

ARCHIWUM MAJĄTKU CHAŁUPKI

W Archiwum Państwowym we Wrocławiu przechowywane są akta zespołu podworskiego wytworzone przez kancelarie majątku Pomianów Dolny wraz z Nowym i Starym Rostowem i Goliną, Górną i Dolną Głęboką oraz Chałupkami. Majątki te złączone były wspólną administracją i zarządem, mieszczącymi się w pierw w Pomianowie, później w Chałupkach.

Wymienione wyżej dobra, położone obecnie w pow. ząbkowickim, nie obejmowały zbyt wielkiej powierzchni ziemi. Dane z osiemdziesiątych lat ubiegłego stulecia wykazują, że do Pomianowa Dolnego należało 472 ha, w tym 329 ha ziemi ornej, do Głębokiej 286 ha — 158 ha ziemi ornej — oraz do Chałupek 475 ha — 272 ha ziemi ornej¹.

Zachowane akta tych majątków zamykają się w granicach XVIII i XIX w.

W wymienionym okresie majątki te należały kolejno do kilku rodzin. Najdłużej, bo około 100 lat, były one własnością rodziny Schaffgotschów z linii pomianowskiej. Założycielem jej stał się Emanuel Gotard, syn Jana Antoniego Schaffgotscha z linii cieplickiej. Już w r. 1763 należał do niego Pomianów Dolny. Jego syn Filip Gotard powiększył w 1792 r. posiadłości ojcowskie o dwa majątki: Głęboką i Chałupki. Te ostatnie należały do dóbr biskupich. W ciągu XVII i XVIII w. majątkiem tym zarządzała rodzina von Maltitz, jako lennicy biskupa wrocławskiego. Po śmierci ostatniego przedstawiciela rodziny v. Maltitz, Franciszka Ignacego, który zmarł bezpotomnie, majątek Chałupki otrzymał Filip Gotard Schaffgotsch, również na prawach lennych². To dziedzictwo złożone ze wszystkich trzech majątków przejął syn Filipa Fryderyk Gotard, ostatni męski potomek Schaffgotschów z linii pomianowskiej. Jeszcze za życia Fryderyka rozpoczął się podział majątków. Pomianów przeszedł w 1833 r. na Bernarda Zedlitz-Trütschler von Falkenstein, zięcia Fryderyka. Po śmierci Fryderyka majątek Głęboką i Chałupki otrzymali synowie jego drugiej córki, która weszła w związki małżeńskie z Ludwikiem Harbuval-Chamare, pochodzącym z Czech³.

Najwięcej akt zachowało się z pierwszej połowy XIX w., kiedy majątki należały do Fryderyka Schaffgotscha. Z tego też okresu znajduje się najwięcej materiału do organizacji administracji majątków, organizacji kancelarii, registry i archiwum.

Szczególnie ważny jest tu tzw. główny plan gospodarczy z r. 1811, omawiający szczegółowo rolę i zadania urzędników dworskich⁴. Zgodnie z tym planem siedzibą ogólnej administracji majątków był zamek w Pomianowie, a po r. 1833 przeniesiono

¹ *Schlesisches Güter Adresbuch*, 1886, poz. 447, 454, 457.

² AP Wrocław, Rep. 135 C 62a, nr 45.

³ *Gothaisches genealogisches Taschenbuch 1871—1893*, AP Wrocław, Rep. 135 C 62a, nr 85 i 124.

⁴ AP Wrocław, Rep. 135 C 62a, nr 361

administrację do Chałupek. W Pomianowie Dolnym mieścił się urząd *Rentamt*, który sprawował ogólną administrację i prowadził całą finansowość wszystkich majątków. Prócz tego w Pomianowie Dolnym siedzibę swoją miał zarząd gospodarki leśnej i sąd patrymonialny. W każdym majątku był zarząd gospodarki rolnej (*Wirtschaftsamt*). Nadzór nad całością administracji i gospodarki sprawował pierwszy i główny urzędnik — *Rentmeister*⁵. Zastępował on we wszystkich sprawach właściciela majątku, a jego zarządzeń zobowiązani byli słuchać wszyscy urzędnicy i cała służba dworska. Bezpośrednio zarządzał on *Rentamtem*. Do pomocy miał drugiego urzędnika, *Rendanta*. Pod nadzorem *Rentmeistera* pozostawała registratura *Rentamtu* i sądu patrymonialnego. Obowiązek prowadzenia tych registratur spoczywał na *Rendancie*. Ze względu jednak na to, że musiał tam panować wzorowy porządek, specjalną opiekę nad nią roztaczał *Rentmeister*.

Sądownictwo wykonywane było przez sąd patrymonialny (*Justitzamt, Gerichtamt*) — wspólny dla wszystkich trzech majątków. Sąd ten tworzyli justycjariusz, *Rentmeister* — przedstawiciel majątku — i aktuariusz, którym był *Rendant*, a który prowadził kancelarię sądu. Pierwszy dojeżdżał z sądu z Nysy albo z Otmuchowa, dwaj pozostali mieszkali w Pomianowie. W oznaczonych dniach odbywało się urzędowanie sądu w specjalnie na ten cel przeznaczonym lokalu.

Gospodarką rolną majątku kierował ekonom (*Amtmann*). Zgodnie z planem gospodarczym miał on do pomocy w Pomianowie Dolnym praktykanta, szafarza i dozorcę stodoł (*Scheuerwärter*). Tych samych pomocników prócz praktykanta powinien posiadać także w Chałupekach. O sposobie administrowania majątkiem Głęboka nie ma tu mowy, ponieważ był on wówczas oddany w dzierżawę. Do normalnych obowiązków ekonomy należało prowadzenie ksiąg gospodarczych. Prócz wymienionych wyżej osób przy gospodarce folwarcznej zatrudniona była jeszcze służba pomocnicza⁶. W XVIII i XIX w. stanowili ją wójt (*Ackervogt* i *Scheuervogt*), pomocnik względnie zastępcy rządcy czy ekonomy, ogrodnik (*Gartenmann*), sadownik (*Obstgärtner*), prowadzący uprawę chmielu (*Hopfengärtner*), owczarz (*Schaffmeister*), klucznica, stróż (*Hofwärter*), dozorca względnie dozorczytni cieląt (*Kalbewärterin*), dozorca bydła (*Kuhmeister, Viehmeister*), dozorca koni, wołów, siewca (*Säumann*), woźnica (*Wagemann, Kutscher*), polowy (*Flurschütze*), pastuchy, czeladź kuchenna, parobcy starsi i młodsi, dziewczki, posłaniec do sądu i dziewczynka do pasienia gęsi.

Sadownik i prowadzący uprawę chmielu obsługiwali dwa folwarki, ekonom cztery.

W aktach XVIII w. występuje rządcą majątku (*Verwalter*) prowadzący księgi gospodarcze⁷.

Sprawami administracji gospodarki lasów zajmuje się zarząd lasów (*Forstamt*). Personel jego stanowią leśniczy i nadleśniczy.

W latach późniejszych, trzydziestych i czterdziestych XIX w., występuje dyrektor gospodarczy (*Wirtschafts Direktor, Oekonomie Direktor*), który jest pełnomocnikiem właściciela majątku, prowadzi wszystkie sprawy administracyjne i załatwia całą korespondencję⁸. Osoby *Rentmeistera* w tym czasie nie spotyka się w aktach. Przeprowadzając analogię z administracją w wielkich majątkach na Śląsku, należałoby sądzić, że pozostawiono mu prowadzenie spraw finansowo-kasowych.

Dokonując przeglądu akt omawianego zespołu, należy stwierdzić, że od r. 1815 począwszy występują w aktach coraz wyraźniejsze znaki kancelaryjne. Na ich podstawie da się stwierdzić, że kancelaria w tym czasie była tu rozbudowana. Pisma

⁵ Trudno znaleźć odpowiedni polski termin na określenie *Rentamt, Rentmeister* czy *Rendant*.

⁶ AP Wrocław, Rep. 135 C 62a, nr 129, 164, 241.

⁷ Jw., nr 8.

⁸ Jw., nr 30, 49.

redagował właściciel majątku, *Rentmeister* lub dyrektor gospodarczy, a kto inny je mundował. Akta przechowywane były w registraturze i archiwum. Zachowały się repertoria akt registratury oraz jeden spis akt znajdujących się w archiwum Schaffgotschów w Chałupkach. Repertoria te i spisy nie są aktualne dla akt zachowanych w zespole. Aktualny jest spis sporządzony prawdopodobnie w r. 1939. Nie jest to inwentarz sporządzony według dzisiejszych wymogów archiwalnych, może jednak na razie posłużyć przy wyszukiwaniu materiału.

Stan zachowania akt pod względem ilościowym wynosi według tego spisu 97%. Pod względem stanu zachowania, niestety, około 30% akt jest zaatakowanych pleśnią, na pewno na skutek złego przechowywania w czasie wojny. Obecnie akta te zostały poddane konserwacji.

Jakkolwiek zespół jest objętościowo nieduży, gdyż obejmuje 533 jednostki równe 6 mb, to jednak zawiera on wiele ciekawego materiału.

Ze względu na sam charakter zespołu akt podworskich, najwięcej znajduje się tu akt dotyczących gospodarki folwarcznej. Są tu materiały do samej organizacji i administracji majątku. Wszelkie rachunki gospodarcze pozwalają zorientować się, jakie były dochody i rozchody majątku, jaki stan bydła, koni, owiec, jaki stan zasiewów i zbiorów. Poznajemy rodzaje uprawianych zbóż.

Wielkie znaczenie mają rachunki gospodarcze, a nawet zachowane dowody kasowe, w których dokładnie występuje zagadnienie płacy za wykonywaną pracę tak przez robotników rolnych, jak rzemieślników. Rachunki za prace wykonywane w lesie pozwalają zapoznać się z rodzajem tych prac i płacą za nie.

O warunkach materialnych urzędników dworskich i służby folwarcznej informują nas wykazy wypłacanych deputatów w naturaliach i wynagrodzenia w formie pieniężnej, tzw. salaria.

W aktach omawianego zespołu występuje zagadnienie rent, czynszów, występujących w różnych formach. O stosunku dworu do poddanych najwięcej materiału zawierają tablice prestacyjne oraz oszacowanie majątków dokonywane przez komisje *Landschaftu*. Były to tzw. *Landschaftliche Taxen*. Podana jest tu wielkość majątku, jego granice, budynki, dochody, rozchody, ilość zagrodników, chałupników, chłopów wraz z podaniem ich obowiązków i otrzymywanych opłat za robociznę. Do tych samych zagadnień cennego materiału dostarcza pozostawiony w odpisie urbarz z 1794 r. Zachowały się bardzo cenne i ciekawe przepisy o sposobie sporządzania urbarzy z lat 1785—1791 wydane przez specjalną komisję powołaną do tego celu (*Kg. Preus. Bresl. Haupt Urbarien Comission*).

Prócz rachunków związanych z gospodarką folwarczną znajdują się również w aktach zestawienia wydatków prywatnych właściciela majątku oraz wydatków na utrzymanie rodziny właściciela majątku. Odbicie w aktach znajdują również obowiązujące na rynku ceny zbóż.

Z diariuszy prowadzonych przez ekonomów dowiadujemy się, ile osób wysłano do jakiej pracy oraz ile i do jakich prac użyto siły pociągowej koni czy wołów. O przebiegu prac w folwarkach zaznajamiają nas sprawozdania pisane przez urzędników dworskich do właściciela w czasie jego nieobecności.

Do spraw budowy zabudowań folwarcznych, dróg, mostów, regulacji rzeki znajdują się akta, kosztorysy i plany. Do stosunków prawno-własnościowych zachowały się akta gruntowe, uwłaszczeniowe, kontrakty kupna i sprzedaży, dzierżawy, akta pupilaria, akta dotyczące dziedziczenia i spadku, akta procesowe. Na podstawie zachowanych akt można również badać organizację sądów patrymonialnych.

Nie zostały również pominięte w aktach stosunki wypływające z prawa patronatu nad szkołami i kościołami oraz stosunek do gminy.

Właściciele majątku brali udział w życiu publicznym i społecznym kraju. Zachowały się akta dotyczące spraw sejmików powiatowych i sejmiku krajowego (*Kreistag* i *Provinzial Landtag*) oraz *Landschaftu*. Wszelkiego rodzaju zarządzenia władz centralnych czy lokalnych znajdują się w księdze zarządzeń (*Currendenbuch*).

Udział Fryderyka Schaffgotscha w pracach Towarzystwa Ekonomicznego (*Landwirtschaftlicher Verein* lub *Oeconomischer Verein*) zaznaczył się w zachowanej korespondencji. Przechował się również statut tego Towarzystwa.

Do zagadnień demograficznych mogą służyć spisy ludności (*Seelen Register*) z dokładnym wyliczeniem rodzin, ich członków, zawodu itp.

Z czasów wojen napoleońskich pochodzą akta stanowiące wykazy mężczyzn zdolnych do obrony kraju (*Landsturm*).

Pewne wiadomości z życia gminy znajdzie historyk w sprawozdaniach sporządzanych przez sołtysów gmin dla gazet (*Zeitungsberichte*). Są one wprawdzie ujęte tylko według jednolitego schematu i nie dają zbyt pełnego obrazu życia wsi, mimo to posiadają pewną wartość.

Niektóre sprawy porządku i bezpieczeństwa kierowane przez policję dominialną zasługują również na uwagę. W zespole znajdują się akta odnoszące się do warunków najbiedniejszych ludzi we wsi, którym udzielano pomocy; nawet istniał związek, którego zadaniem było przechodzenie z pomocą biednym.

Materiałem nieczęsto spotykanym jest plik świadectw wystawianych przez pracodawców dla osób pełniących obowiązki służebne u sołtysów, gospodarzy itp.

Wreszcie nie można pominąć i spraw obyczajowych, etnograficznych, do których pewnego materiału dostarczają spisy inwentarza odziedziczonego w spadku majątku ruchomego itp.

Korespondencja rodzinna może posłużyć do badań genealogicznych i heraldycznych.

Aniela Stojanowska

INSTYTUT ŚLĄSKI

Instytut Śląski utworzony został na zebraniu organizacyjnym członków założycieli, odbytym w Opolu 9 V 1957 r. Celem jego działalności jest prowadzenie i popieranie badań naukowych w zakresie problematyki związanej ze Śląskiem oraz szerzenie wiedzy o Śląsku zgodnie z potrzebami polityki państwowej, rozwoju gospodarki socjalistycznej i kultury narodowej. Naczelnym organem zarządzającym jest Rada Naukowa wybierana na okres trzyletni przez walne zebranie. Przewodniczącym jej jest prof. dr Seweryn Wysłouch. Organem wykonawczym jest dyrektor, wybierany przez walne zebranie na okres 3-letni. Dyrektorem Instytutu jest doc. dr Roman Lutman.

Działalność Instytutu idzie w czterech kierunkach: I. Prace badawczo-naukowe; II. Organizacja prac naukowych; III. Prace wydawnicze; IV. Dział informacji naukowej i popularyzacji.

I. Prace naukowo-badawcze prowadzone są w sekcjach naukowych. Kierowników sekcji powołuje Rada Naukowa. W skład sekcji wchodzi pracownicy naukowcy, z którymi dyrektor na wniosek kierownika zawiera umowy o prace naukowe. Obecnie w ramach Instytutu Śląskiego pracuje 10 sekcji:

1. Sekcja Dokumentacji Historycznej pod kierownictwem prof. dra Seweryna Wysłoucha. Sekcja liczy 8 pracowników. Zadaniem jej jest przebadanie archiwów byłej rejencji i byłej nadrejnacji opolskiej celem sporządzenia kartoteki dotyczącej

położenia ludności polskiej na Śląsku Opolskim w latach 1914—1945. W pierwszym rzędzie sekcja zajmuje się badaniem akt tzw. *Minderheitspolitische Lageberichte*. Na podstawie tej kartoteki, liczącej obecnie około 10 000 notat, przygotowuje się rozprawy i wydawnictwa źródłowe. Dwa tomy tych wydawnictw ukażą się w druku w r. 1959.

2. Sekcja Historii Społecznej i Gospodarczej Śląska pod kierunkiem prof. dra Stefana Ingłota. Liczy ona 11 pracowników, opracowujących różne zagadnienia z zakresu dziejów społeczno-gospodarczych Śląska. Prace te będą stopniowo ogłaszane drukiem.

3. Sekcja Historii Międzywojennej Śląska Opolskiego pod kierownictwem mgra Stefana Oswalda Popiolka, dyrektora Wojewódzkiego Archiwum Państwowego w Opolu. Sekcja liczy 7 pracowników. Zajmują się oni obecnie trzema zagadnieniami: a) Związek Polaków w Niemczech. Dzielnica I. Śląsk; b) Polskie instytucje finansowe i gospodarcze na Śląsku Opolskim w latach 1919—1939; c) Polskie organizacje młodzieżowe w rejencji opolskiej w latach 1919—1939.

4. Sekcja Pamiętników pod kierunkiem Ryszarda Hajduka. Pracują tu 4 osoby. Zadaniem sekcji jest zbieranie i wydawanie pamiętników odnoszących się do Śląska Opolskiego. Sekcja ogłosiła konkurs na opracowanie pamiętników.

5. Sekcja Ekonomiczna pod kierownictwem prof. dra Józefa Popkiewicza. W sekcji pracuje 11 osób. Opracowuje się w niej monografię gospodarczą woj. opolskiego, a także przeprowadza badania terenowe i ankietowe. W r. 1957 zebrano w ten sposób materiały dotyczące pow. głubczyckiego i raciborskiego oraz miasta Raciborza. W r. 1958 przeprowadza się badania na terenie pow. kozielskiego, strzeleckiego i opolskiego. Częściowe wyniki tych prac ogłaszane będą w „Studiach Śląskich”.

6. Sekcja Socjograficzna pod kierownictwem doc. dra Stefana Golachowskiego. W sekcji pracuje 12 osób, które zajmują się różnymi zagadnieniami socjologicznymi Śląska Opolskiego, jak a) analiza składu ludności woj. opolskiego według pochodzenia terytorialnego; b) zmiany w ilości i rozmieszczeniu polskiej ludności miejscowej na Śląsku w latach 1910—1950; c) analiza demograficzna i socjologiczna migracji ludności miejscowej do Niemiec; d) badania nad czytelnictwem prasy i książki na Śląsku Opolskim; e) badania nad rodzinami i małżeństwami mieszanymi; f) formy adaptacji ludności przesiedleńczej na Śląsku itp. Nadto opracowuje się monografie socjograficzne poszczególnych miejscowości.

7. Sekcja Etnograficzna pod kierownictwem mgra Stanisława Bronicza, kustosa Muzeum w Opolu. W sekcji pracuje 15 osób. Zadaniem jej jest opracowanie monografii etnograficznej Śląska w porozumieniu z ośrodkami naukowymi w Krakowie, Wrocławiu i Katowicach. Sekcja przeprowadza badania penetracyjno-inwentaryzacyjne w wybranych wsiach Śląska Opolskiego oraz organizuje i przeprowadza zbieranie pieśni ludowych, opowieści i tańców ludowych na Śląsku Opolskim.

8. Sekcja Językoznawcza pod kierownictwem prof. dra Stanisława Rosponda. W sekcji pracuje 6 pracowników. Głównym jej zadaniem jest zbieranie materiałów do wydawnictwa *Historyczny słownik nazw geograficznych Śląska*, przeprowadza się też terenowe badania dialektologiczne w pow. niemodlińskim i prudnickim oraz badania archiwalne nad bohemikami śląskimi w archiwum w Opolu.

9. Sekcja Literacka pod kierownictwem prof. dra Stanisława Kolbuszewskiego zatrudnia 10 pracowników. Sekcja opracowuje zagadnienia: a) dzieje teatru śląskiego w XVII i XVIII w.; b) polska literatura dramatyczna na Śląsku w XIX i XX w.; c) monografie pisarzy śląskich. Zbiera materiały do dziejów prasy śląskiej i przygotowuje wydanie dzieł polskich pisarzy śląskich.

10. Sekcja Oświaty i Pedagogii pod kierownictwem mgra Teodora Musioła, kura-tora szkolnictwa opolskiego. W sekcji pracuje 13 osób. Główne zadania: a) oświata na Śląsku Opolskim w latach 1945—1955; b) szkolnictwo polskie na Śląsku Opolskim w latach 1919—1939; c) dzieje uniwersytetów ludowych na Śląsku Opolskim; d) sylwetki nauczycieli opolskich oraz szereg tematów szczegółowych z zakresu historii oświaty na Śląsku Opolskim.

Wyniki prac sekcji będą ukazywały się w formie samodzielnych wydawnictw lub w formie rozpraw, publikowanych na łamach wydawnictwa seryjnego „*Studia Śląskie*”.

Ogółem w 10 sekcjach pracuje — poza kierownikami — 97 osób. Są to prze-ważnie pomocniczy pracownicy naukowcy z Uniwersytetu Wrocławskiego i Politechniki Wrocławskiej, Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Opolu oraz pracownicy muzeów i archiwów śląskich. Ze środowiska opolskiego pochodzi 57 osób pracujących w sekcjach naukowych.

Poza wymienionymi sekcjami naukowymi w stanie organizacji znajdują się dwie sekcje: Geograficzno-Krajoznawcza i Historii Sztuki.

II. Organizacja prac naukowych. Do zakresu działalności Instytutu Śląskiego należy — niezależnie od działalności własnych sekcji naukowych — orga-nizowanie prac naukowych dotyczących zagadnień śląskich oraz dążenie do koordynacji prac instytucyj zajmujących się zagadnieniami śląskimi. W tym zakresie Instytut prowadzi prace bibliograficzne. Prowadzone są prace nad bibliografią polskich czasopism śląskich, bibliografią etnografii śląskiej (łącznie z etnograficznymi ośrodkami Krakowa, Wrocławia, Katowic i Cieszyna) oraz nad bibliografią „*Katolika*”.

Celem uzyskania koordynacji prac prowadzonych przez różne instytucje naukowe Instytut Śląski organizuje konferencje poświęcone organizacji badań nad różnymi zagadnieniami dotyczącymi Śląska względnie bierze w nich udział. W r. 1957 odbyły się dwie takie konferencje, zorganizowane w Opolu przez Instytut Śląski. Dnia 6 i 7 listopada odbyła się konferencja poświęcona organizacji badań w zakresie socjo-logii i etnografii, a 14 grudnia konferencja poświęcona opracowywaniu monografii miast śląskich. 12 maja 1958 r. odbyła się w Opolu konferencja ośrodków etnogra-ficznych Krakowa, Wrocławia, Katowic, Bytomia i Opola, na której skoordynowano prace nad zagadnieniami dotyczącymi etnografii Śląska. 4 czerwca odbyła się konfe-rencja poświęcona sprawie badań nad dziejami ruchu polskiego w byłej rejencji opolskiej w latach 1919—1939, 7 listopada — konferencja poświęcona zagadnieniom językoznawczym, zorganizowana wspólnie ze Śląskim Instytutem Naukowym w Ka-towicach. W przygotowaniu są konferencje poświęcone zagadnieniom literackim i ekonomicznym. W konferencjach tych biorą udział przedstawiciele instytucyj i ośrodków naukowych zajmujących się zagadnieniami śląskimi. Instytut Śląski brał udział w zorganizowanej w Opolu 26 października i 13 listopada przez Zakład Historii Śląska Instytutu PAN konferencji poświęconej zagadnieniom historycznym Śląska, a jego Sekcja Socjograficzna zorganizowała posiedzenie Sekcji Demograficzno-Socjo-logicznej przy Radzie Naukowej Towarzystwa Rozwoju Ziem Zachodnich 13 V 1958 r. w Opolu, referując na podstawie przeprowadzonych przez siebie badań zagadnienie migracji ludności miejscowej Śląska Opolskiego do Niemiec.

III. Prace wydawnicze. Plan na lata 1958 i 1959 przewiduje wydanie 46 prac z zakresu rozmaitych dziedzin śląskoznawczych.

Do 15 X 1958 ukazały się dwie prace:

1. *Studia Śląskie*, t. I, pod redakcją prof. dr Seweryna Wysloucha;
2. Józef Ligęza, *Ludowa literatura górnicza*, cz. I.

W produkcji drukarskiej znajduje się osiem dalszych prac:

1. Józef Popkiewicz i Franciszek Ryszka, *Przemysł ciężki Górnego Śląska w gospodarce Polski międzywojennej*;
2. Kazimierz Orzechowski, *Chłopskie posiadanie ziemi na Górnym Śląsku u schyłku epoki feudalnej*;
3. Aleksander Rombowski, *Z historii szkolnictwa polskiego na Śląsku*;
4. Stanisław Dąbrowski, „*Wywłaszczenie*” J. N. Jaronia;
5. Stanisław Rospond, *Dzieje polszczyzny śląskiej*;
6. Eugeniusz Kuźniewski, *Osobliwości przyrody w górnym dorzeczu Odry*;
7. O. Stefan Popiołek, *Wykaz instytucyj i organizacyj polskich na Śląsku Opolskim w latach 1923—1939*;
8. Karol Głombowski, *Polska literatura polityczna na Śląsku w wiekach od XVI do XVIII*;
9. Praca zbiorowa pod redakcją Teodora Musioła, *Dziesięciolecie oświaty na Opolszczyźnie*;
10. Józef Madeja, *Elementarze i nauka elementarnego czytania i pisania na Śląsku w latach 1765—1848*;
11. *Życie polskie na Opolszczyźnie w okresie międzywojennym*;
12. Paweł Musioł, *Dzieje piśmiennictwa starośląskiego w języku polskim*.

W opracowaniu redakcyjnym znajdują się prace:

1. Stanisław Michalkiewicz, *Stosunki społeczno-gospodarcze w dobrach Hochbergów w drugiej połowie XVIII wieku*;
2. Marian Wolański, *Handel Śląska z Polską w XVII wieku*;
3. Praca zbiorowa pod red. Władysława Dziewulskiego. *Monografia miasta Raciborza*;
4. Franciszek Szymiczek, *Górnośląskie towarzystwa akademickie we Wrocławiu (1863—1918)*;
5. Jan Piprek, *Wacław Scherffer von Scherffenstein, poeta śląski i polonofil XVII wieku*;
6. Ludwik Musioł, *Dawne miary zbożowe na Górnym Śląsku*;
7. Ludwik Ręgorowicz, *Wykonanie Polsko-Niemieckiej Górnośląskiej Konwencji, zawartej w Genewie 15 maja 1922 w zakresie szkolnictwa*.

IV. Dział Informacji Naukowej i Popularyzacji, od października 1957 r. wydaje na prawach rękopisu komunikaty omawiające prace Instytutu Śląskiego i zagadnienia naukowe dotyczące Śląska. Do końca października 1958 r. wydano 19 komunikatów.

W Opolu rozpoczęto akcję odczytową. 12 maja odbył się odczyt prof. dra P. Rybickiego pt. *Z zagadnień demograficznych Ziem Zachodnich*, 4 czerwca odczyt prof. dra S. Rosponda pt. *Nazwiska sławnych Ślązaków*.

Rozwinięto sieć korespondentów terenowych. Zadaniem ich jest informować Instytutu o sprawach kulturalnych terenu, odpowiadanie na ankiety. Liczba korespondentów we wszystkich powiatach woj. opolskiego wyniosła w końcu maja 1958 r. 370 osób. W jesieni 1958 r. zorganizowany będzie zjazd korespondentów terenowych.

Prowadzi się starania celem uaktywnienia powiatów pod względem prac naukowych. Z inicjatywy Instytutu powstały dotąd Towarzystwo Miłośników Kultury i Przeszłości Raciborza i Towarzystwo Miłośników Ziemi Brzeskiej.

Instytut rozpoczął prace nad wydawnictwem popularnych prac z zakresu historii Śląska, przeznaczonych do użytku nauczycieli i uczniów klas licealnych.